

Образованието в България през периода 1923 - 1944

1. Образованието в България, като последица от фашисткия преврат през 1923 година.

В началото на XX век, страната ни е на път да утвърди демократично управление под ръководството на БЗНС. Известният деветоюнски преврат е причината, поради която това не се случва. Правителството повежда страната към фашистки режим за защита правата на буржоазията. Цанков и подчинените му, обединени в т. н. сговор“ веднага започват да преследват хората, застанали зад демократичните идеи, а между тях са дейците в сферата на образованието-най- вече учителите.

Александър Цанков е едновременно министър- председател и министър на просветата. Този факт улеснява действията, насочени против демократичните промени в сферата на образованието. На първо време те се изразяват в засилване на религиозното образование и възпитание и мистиката, разпалване на краен национализъм и шовинизъм. За да се засили влиянието на църквата в училищните дела, правителството предприема промени в учебните програми. На практика те поставят наравно църквата и училището както в ежедневната училищна практика, така и в сферата на управлението. Освен засиленото религиозно образование и възпитание, освен въвеждането на официален ден за християнизирание“ на подрастващите, става задължително и присъствието на свещеници в училищното настоятелство.

Новото правителство предприема редица мерки, с които се стреми да унищожи демократичните завоевания, постигнати до този момент в сферата на образованието. Преминва се към структурни промени в резултат на което реалките биват закрити, ограничава се достъпа на децата до прогимназиите, като за целта част от тях са закрити. На практика е преустановено задължителното седмодасно образование. Специални, строги мерки се предприемат спрямо учителите, за да се ограничи присъствието им в обществения живот и да се отклони вниманието им от актуалните обществени проблеми. Забранява им се да се месят в политическия живот чрез специално създаден за целта закон. Оземляват се и се насочват към селскостопански труд, бива им забранено да издават своя вестник Учителска искра“.

През 1924 година има нов Закон на просветното министерство, с който се унищожават демократичните придобивки по смисъла на Закона от 1909 година. Според него обхващат на децата в сферата на образованието е значително по- голям, но целите са насочени към унифициране на мисленето и живота на подрастващите. Промените обхващат съществени черти от образованието, които се отразяват неблагоприятно – професионалното образование бива премахнато за сметка на книжното“, класическо образование. В закона са предвидени специални членове каквито са например 69 и 70 за ограничаване правата на учителите. Голяма част от по прогресивните учители са уволнени, както за да не оказват влияние върху образованието, така също и за назидание към тези, които биха пристъпили разпоредбите на правителството. За радост са запазени средните педагогически училища и полувисшите- съответно за начални и прогимназиални учители.

Законът позволява на родителите да обучават децата си по частен път, с което създава още по- добри предпоставки за класово разделение, различен образователен ценз и социален статус за обучаваните. Постепенно кризата в обществото, предпоставена от образованието и политическия климат в страната добиват такива размери, че информацията за това напуска пределите на страната. Фашистският режим и крайните форми на насилие са обект на световна критика. Налага се намесата на царя за създаване на ново- сговористко правителство. В него през 1926 година министър на просветата

става Никола Найденов. Политик с радикални убеждения, с юридическо образование и правен практически опит, Найденов води страната съобразно правилата на дипломатията и идеите на френския политик Клеменсо, на когото е поклонник. Политическата линия, продиктувана от буржоазните интереси продължава и се реализира посредством съществуващите по това време културни институти. Не след дълго постът на министър е отстъпен, поради смяната на правителството. Просветната политика се осъществява от установилата се коалиция- либерали, радикали и дясно ориентирани земеделци. Новосформираният се управленски блок продължава политиката в образователната сфера, но в самото правителство няма единомислие и по тази причина не се предприемат конструктивни промени в сферата на образованието. Това е причината народното недоволство да расте.

Както е известно от българската история, през 1934 година в страната ни се извършва фашистки преврат. Този факт е причина за множество политико- структурни промени. Част от тях засягат и образованието. Помените са в посока тотално фашизиране на учебното дело.

Конкретизация намираме в съдържанието на преработените учебни планове и програми. Превес има религиозното образование. При назначаване на педагогически кадри приоритет имат свещениците. Преподаването на предвиденото учебно съдържание е метафизично и със силно изразена идейно-идеалистична насоченост. По това време се извършват множество промени в сферата на образованието. Те засягат всички звена- от управленските структури, до конкретното преподаване в класната стая. Училищните съвети на общинско ниво вече нямат висши управленски функции- преотстъпват ги на новосъздадените централизираните структури от типа на днешните училищни инспекции. Продължават съществуването си настоятелствата, но съставът им е променен. Вместо загрижените за училищното дело родители и хора, които осигуряват финансово училището и се стараят за издигането на престижа и авторитета му, виждаме такива, които подкрепят единствено фашизираното управление. Такива са кметът, свещеникът, директорът на училището, училищният лекар. Длъжностите им вече не са изборни- лицата биват назначавани. Професионалистите инспектори за началните училища и прогимназията са подменени от администратори, наречени средищни директори. Тези мерки постигат целта си- още по- пълно фашизиране на училищното дело чрез централизирано управление и персонален натиск върху отделни учители и степени училища.

Променен бил и начинът за назначаване на учители. Вместо настоятелството, определящ орган е комисията, съставена от околийския инспектор за училищата с правомощие на председател-учител, определен от властите, представляващи правителствената учителска организация и директорът на централното основно училище. Има и приеман изпит, но той не констатира педагогическия професионализъм, нито личностни параметри, значими при изпълнението на учителската професия, а политическата принадлежност на кандидата и готовността му да съдейства за фашизирането на училищата. Назначаването е с пробен едногодишен срок. Ако в това време учителят докаже подходяща политическа принадлежност, бива назначаван за постоянно. Създадени са различни фашистки организации, в които учителите биват насърчавани да членуват.

След настъпилите промени наличните гимназии са изключително ограничени по брой, такива има само в областните центрове. Гимназиите са с петдесет процента по- малко на брой след фашисткия преврат. В тях се влиза с конкурсни изпити. Въвеждат се и изпити при прием в IV и VI клас- съответно по алгебра и по български език, а за шести клас освен тези два- чужд език и геометрия. До кандидатстване се допускат ученици с

определен минимален успех- добър 3,50. За разлика от тази училищна степен, в предучилищните заведения промените са незначителни. Факт са новосъздадените детски домове и т.н. детски огнища“. Създават се и трикласни училища. Самостоятелният им характер е във връзка с целта, която си поставят- подготовка на обучаваните за изпълнение на преки трудови задачи. По тази причина обучението е по- скоро практическо- то не дава възможност на учениците да продължат образованието си в по- горна образователна степен, каквато е гимназията. Този израз на класово разделение има и други форми. Издаден специален закон предпоставя откриване на училища както за изостанали, така и за надарени деца. По принцип идеята е добра, ако съставът на училището се попълва посредством надеждно определяне на конкретните ученици. В случая обаче става въпрос за прием по признак класова принадлежност, който е добре завоалиран с тестове, методики и диагностични процедури с неявна и неясна измервателна способност по посока на надареността или изостаналостта.

Много превратности е преживяло българското образование, преживява и сега. Четете и мислете. Търсете позитивите и се опитайте да ги следвате!